

Семантыка індывідуальна-аўтарскіх новаўтварэнняў у беларускіх перакладах
Нямецкіх рамантыкаў

Індывідуальна-аўтарскія словы (аўтарскія новаўтварэнні/ аказіянальныя словы/ аказіяналізмы) выклікаюць пастаянную цікавасць даследчыкаў пры вызначэнні напрамкаў развіцця сістэмы мовы, і асабліва яе лексічнага і словаўтваральнага ўзроўняў, для вызначэння экстралінгвістычных фактараў, якія ўплываюць на іх развіццё. Звычайна індывідуальна-аўтарскія словы ствараюцца для перадачы экспрэсіі, для стварэння асобай мастацкай выразнасці ў мове пісьменніка і з'яўляюцца адным з мастацкіх прыёмаў. Экспрэсіўны характар аўтарскіх новаўтварэнняў прадвызначаны іх прыродай: яго фармальна навізна парушае нормы мовы/маўлення, “эфект нечаканасці” слова стварае “напружанасць” успрымання, адбываецца актуалізацыя не толькі новаўтварэння, але і тэкста ў цэлым. Улік спецыфікі функцыянавання новаўтварэнняў у тэксце як своеасаблівых яго актуалізатараў і тыпаў актуалізатараў саміх новаўтварэнняў дазваляе выявіць механізм уздзеяння словаўтваральнага акта, які фарміруецца ў тэксце, на чытача, які ў працэсе прачытання актыўна ўключаецца дзякуючы ўздзеянню гэтага механізма на ўспрыманне адлюстраваных у іх новых слоў і паняццяў. Акрамя таго, экспрэсіўнасць індывідуальна-аўтарскіх новаўтварэнняў дасягаецца за кошт максімальнага выкарыстання моўных сродкаў, што дазваляе выразіць суб'ектыўныя адносіны гаворачага да зместу ці адрасата, у выніку чаго аказаць уздзеянне на рэцыпіента. У цэлым гэтыя ўтварэнні з'яўляюцца неабходнымі кампанентамі мастацкай структуры твора, надаюць яму сэнсавую і экспрэсіўную насычанасць, вабяць сваёй нечаканасцю і свежасцю.

Пераклады замежных твораў, якія існуюць у нашым культурным жыцці побач з арыгінальнымі тэкстамі, уяўляюць сабой спецыфічны аб'ект даследавання ў навуцы пра мову мастацкай літаратуры. Так, пры перадачы як праяўнага, так і паэтычнага тэкста на іншую мову выяўляецца шэраг складанасцей, звязаных з адрозненнямі ў граматычнай сістэме мовы, даўжыні слоў, зместам кожнага родка паэтычнага твора, яго рытмікай. Значную цікавасць выклікаюць індывідуальна-аўтарскія новаўтварэнні ў перакладах А.А.Лойкі енскіх рамантыкаў (“Сузор'е”. Укладальнікі: Ганс Аўэрсвальд і Алег Лойка, Мн., 2001) і, у прыватнасці, твораў Наваліса.

Зразумела, што асноўным патрабаваннем у дасягненні адэкватнасці перакладу з'яўляецца захаванне семантычнага значэння арыгінала

індывідуальна-аўтарскімі новаўтварэннямі. У розных выпадках перакладчык перадае семантычнае значэнне па-рознаму.

1. Семантычнае значэнне захоўваецца цалкам. Напрыклад: ...і з дзікімі, палаючымі вачмі *рознаўсялякаму* звераняці – das wilde, brennende, *vielgestaltete* Tier (с.12-13); разумным, *вечнасмяглым* парасткам - die sinnige, *saugende* Pflanze (с.12-13); Якой жа беднай, якой *дзяціннай* здаецца мне цяпер *светлама* – Wie arm und kindisch *dünkt* mir das *Licht* nun (с.14-15); магчымасці вяртацца ў твой адлегладальні час – deine Wiederkehr – *in den Zeiten deiner Entfernung* (с.14-15); Твой *перадчас*, дзе пекла мук –/ Сваіх – Бог сам абвесціў/ З любоўю, смела, без дакук/ Сябе смерці *знявесціў*. – Die *Vorzeit*, wo in Jugendglut/ Gott selbst sich kundgegeben/ Und frühem Tod in Liebesmut/ Geweiht sein *süßes Leben* (с.38-39).

2. Семантычнае значэнне перадаецца не зусім дакладна. Напрыклад: ...бліскотлівым, *вечнасмяглым* камяням – der funkelnde, *ewigruhende* Stein (с.12-13); Далеч з *ясніцца* зарніцай/ Змаладзее шэры час - Fern in Osten *wird es helle* /Graue Zeiten werden jung (с.46-47); - Дзе *богабацькава* рука/ І твары шчэ *нязнаных* - *Des Vaters* Hand und Angesicht/ *Die Menschen* noch erkannten (с.38-39).

3. Семантычнае значэнне не захоўваецца. Напрыклад: Свяшчэнны сон! Ён на рэдкасць *шчаслівіць ноч аленістую* пасля спраў зямных, будзённых. – Heiliger Schlaf – *beglücke zu selten nicht der Nacht Geweihte* in diesem irdischen Tagewerk (с-16-17); Я ж, *распраменіўшыся ў плачы*./ Імчу за воўчым бегам іх - Ich folgte nur *mit heißen Tränen*/ Dem wilden Lauf des Lebens nach (с.42-43).

Такім чынам, семантычнае значэнне індывідуальна-аўтарскіх новаўтварэнняў ці цалкам захоўвае змест арыгінала ці змяняецца ў той ці іншай ступені, што яшчэ раз даказвае складанасць перакладу твора ва ўмовах словатворчасці. Пры перакладзе мастацкі твор пераносіцца не толькі з адной моўнай сістэмы, але і з адной ментальнай сферы ў іншую.

Літаратура

1.Золотова Г.А. Труды В.В. Виноградова и проблемы текста. Вестник Моск. ун-та, Сер.9. Филология. 1995. №4.

2. Лыков А.Г. Современная русская лексикология (русское окказиональное слова). М., 1976.

3. Переводоведение и культурология: цели, методы, результаты. М., 1987.

4. Сузор'е. Укладальнікі: Ганс Аўэрсвальд, Алэг Лойка. Мн., 2001.